

**"ЗЎРАВОНЛИКНИНГ ЖАМИЯТГА ТАЪСИРИ ВА УНИ БАРТАРАФ
ЭТИШ ЙЎЛЛАРИ: ТЕНГЛИК ВА ЭРКИНЛИК ТАМОЙИЛЛАРИ
ДОИРАСИДА"**

Шодиева Мадинабону Бобир кизи

Тошкент давлат юридик университети талабаси

***Аннотация:** Мазкур мақолада жамиятдаги энг ёмон иллатлардан бири бўлган зўравонлик, унинг тенглик ва эркинликни инкор этиши билан боғлиқ оқибатлар таҳлил қилинади. Хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликнинг олдини олиш учун самарали ташкилий-ҳуқуқий механизмларнинг яратилиши ва уларнинг аёлларни ҳимоя қилишдаги аҳамияти кўриб чиқилади. Мақола мазкур механизмлар ёрдамида зўравонлик қурбонларига ёрдам бериш ва ҳуқуқларини ҳимоя қилиш масалаларига бағишланган.*

***Калит сўзлар:** зўравонлик, тазйиқ, хотин-қизлар, ташкилий-ҳуқуқий механизмлар, ҳимоя, тенглик, эркинлик.*

2019 йил 2-сентябрда Ўзбекистон Республикасида "Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида"ги қонун қабул қилинди. Бу қонун аёлларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилишга қаратилган муҳим ҳуқуқий ҳужжатдир.

Зўравонлик жамиятнинг энг ёмон иллатларидан бири бўлиб, инсонлар ўртасида тенглик ва эркинликни инкор этади. Зўравонлик жамиятда қарамлик, қулликка олиб келиб, инсонларнинг бошқалар устидан ҳукм юритишига, уларни таҳқирлаш ва камситишга олиб боради. Хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликнинг олдини олиш ва уларни бартараф этиш учун самарали ташкилий-ҳуқуқий механизмларни яратиш муҳимдир. Бу

механизмлар аёлларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва зўравонлик қурбонларига ёрдам беришда асосий аҳамият касб этади.

Тазйиқ ва зўравонликнинг олдини олиш учун давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари ўртасида самарали ҳамкорлик муҳим аҳамият касб этади. Бу ҳамкорлик, барча даражадаги муаммоларни ҳал қилиш ва аёлларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликка қарши курашишдаги ёндашувларни кучайтиришга хизмат қилади.

Шунингдек, жамиятда хотин-қизларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликка мурасасизлик муҳитини яратиш зарур. Бу, барча ижтимоий қатламлар ўртасида аёлларни ҳимоя қилиш ва уларнинг ҳуқуқларини таъминлаш бўйича барқарор маданиятни шакллантиришда катта роль ўйнайди.

Ўзбекистонда хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ва имкониятларни кафолатлашга оид ҳуқуқий база шакллантирилиб, 2019 йилда қатор муҳим қонунлар қабул қилинди. Жумладан, “Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ва имкониятлар кафолатлари тўғрисида”ги ҳамда “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонунлар аёлларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш бўйича аниқ чора-тадбирлар, ижро этувчи органларнинг вазифалари ва жамоатчилик назоратининг механизмларини белгилаб берди.

Ушбу қонунлар доирасида илк бор "ҳимоя ордери" тушунчаси киритилиб, уни бериш тартиби, унга риоя қилмаслик ҳолатларидаги ҳуқуқий оқибатлар аниқ белгиланди. Қонунлар аёлларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва уларга нисбатан зўравонликнинг олдини олишда муҳим ҳуқуқий асосларни яратди.

Бундан ташқари, хотин-қизларнинг тенг ҳуқуқларини таъминлаш масалалари Конституция, кодекслар ва бошқа қонунларда ҳам мустаҳкамланган.

Ўзбекистон Республикасида инсон ҳуқуқлари ва гендер тенглигини таъминлаш бўйича муҳим қонунлар қабул қилинган. Ушбу қонунлар аёллар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни кафолатлаш, тазйиқ ва зўравонликнинг олдини олиш, хотин-қизларни ҳимоя қилишга қаратилган. Мазкур қонунлар давлат томонидан аёлларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишга, жамиятда уларнинг тенг иштирокини таъминлашга хизмат қилади. Қуйида ушбу қонунларнинг асосийлари келтирилган:

- **Ўзбекистон Республикаси Конституцияси** – инсон ҳуқуқларининг асосий кафолати;
- **Ўзбекистон Республикаси Оила кодекси** – оилавий муносабатларда аёллар ва эркеклар тенглигини таъминлайди;
- **Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекс ва Жиноят кодекси** – зўравонликка қарши маъмурий ва жиноий жавобгарликни назарда тутди;
- **“Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”ги Қонун (2010)** – ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш;
- **“Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонун (2014)** – умумий ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга қаратилган;
- **“Ички ишлар органлари тўғрисида”ги Қонун (2016)** – ички ишлар органларининг фаолиятини тартибга солади;
- **“Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қонун (2019)** – аёлларга нисбатан зўравонликнинг олдини олиш ва уларни ҳимоя қилиш бўйича чораларни назарда тутди;
- **“Хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида”ги Қонун (2019)** – гендер тенглигини таъминлайди.

Ушбу ҳуқуқий база Ўзбекистонда хотин-қизлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва жамиятда тенгликни таъминлаш учун муҳим асос ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Кенгашининг қарорига мувофиқ, хотин-қизларнинг жамиятдаги ролини ошириш, гендер тенгликни таъминлаш ва оила масалаларини ҳал этиш мақсадида республика комиссияси

ташқил этилди. Ушбу комиссия гендер тенгликни ривожлантириш ва хотин-қизларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича чора-тадбирларни амалга оширишга қаратилган.

Комиссия, Хотин-қизларнинг меҳнат ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, тадбиркорлик ташаббусларини қўллаб-қувватлаш ва судловга эришиш даражасини ошириш мақсадида қуйидаги чоралар амалга оширилмоқда:

-Аёллар меҳнатига нисбатан муайян соҳа ва касблар бўйича тақиқлар бекор қилинади;

-Аёллар соғлиғига салбий таъсир этувчи касблар рўйхати тавсиявий характерга эга бўлади;

-Бола парваришlash таътили олиш ҳуқуқи ота томонидан фойдаланилганда, қўшимча бир ой тўланадиган таътил берилмоқда;

-2 ёшга тўлмаган болали ота-оналарга дам олиш ва овқатланиш танаффусларини ўз ихтиёрига кўра белгилаш имконияти берилади;

-Аёлларнинг пенсия ёшига тўлганлиги муносабати билан меҳнат шартномасини бекор қилиш 60 ёшга тўлгунига қадар тақиқланади;

-Аёлларга суд жараёнларида адвокат хизматларини давлат ҳисобидан қоплаш имконияти яратилади;

- Бу чоралар хотин-қизларнинг ҳуқуқ ва имкониятларини кенгайтиришга қаратилган муҳим қадамлардир.

Ўзбекистон Республикасида сўнгги йилларда амалга оширилаётган демократик ислохотлар хотин-қизлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш соҳасида янги босқични бошлади. Бу ислохотлар доирасида гендер тенглигини таъминлаш ва зўравонликка қарши курашиш бўйича қатор қонунлар қабул қилиниб, уларнинг ижросини таъминлашга катта эътибор қаратилмоқда.¹

Қонунларнинг самарали ижро этилиши нафақат давлат органлари, балки ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралар ходимлари, маҳалла фаоллари ва жамият

¹ Аёлларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш бўйича қўлланма - Саидова Л., Умарова Ш., Абулхасан Д., Шотурсунова Н. - Аёлларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш бўйича қўлланма [Матн] : қўлланма / Л.А. Саидова, Ш. Умарова.-Тошкент: Baktria press, 2021. - 26 б

аъзоларининг ҳам зиммасидаги муҳим вазифа сифатида белгиланган. Бу чора-тадбирлар хотин-қизларни ҳимоя қилиш, уларнинг ҳуқуқларини таъминлаш ва уларнинг жамиятдаги фаоллигини оширишда муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ўзбекистонда хотин-қизлар ҳуқуқларини таъминлаш, уларнинг ижтимоий ва иқтисодий фаоллигини ошириш мақсадида қатор муҳим фармон ва қарорлар қабул қилинди. Жумладан, 2004 йилда Президент томонидан "Ўзбекистон Республикаси Хотин-қизлар қўмитаси фаолиятини қўллаб-қувватлаш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги фармони қабул қилинди. Шунингдек, 2002 йилда Вазирлар Маҳкамаси "Оилада тиббий маданиятни ошириш ва соғлом авлод туғилиши" борасидаги қарорни қабул қилиб, аёллар саломатлиги ва оилавий тиббий маданиятни яхшилашга алоҳида эътибор қаратди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2004 йил 25 майдаги "Ўзбекистон Республикаси Хотин-қизлар қўмитаси фаолиятини қўллаб-қувватлаш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги Фармони асосий мақсад сифатида аёлларнинг Конституцияда белгилаб қўйилган ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган. Фармонда хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, билим ва малака даражасини кўтариш, давлат ва жамият бошқарувидаги иштирокига кенг йўл очиш каби масалаларга алоҳида урғу берилган.

Шунингдек, аёлларни иш билан таъминлаш, уларнинг ҳуқуқий онги ва маданиятини ошириш, соғлом оила барпо этиш ва салбий ижтимоий ҳолатлар — жумладан, ўз жонига қасд қилиш ва никоҳдан ажралишларнинг олдини олиш Фармоннинг муҳим вазифалари сифатида белгиланган. Бу чора-тадбирлар жамиятда аёлларнинг нуфузини ошириш, оила ва давлат қурилишидаги ролини мустаҳкамлашга қаратилган.

Муҳтарам Президентимиз таъкидлаганидек, ҳар қандай жамият ва давлатнинг халқпарварлиги ва адолатпарварлиги унинг хотин-қизларга бўлган муносабати билан ўлчанади. Ўзбекистонда хотин-қизларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишга, уларнинг ижтимоий, иқтисодий, ва сиёсий

фаоллигини оширишга қаратилган кенг қамровли ислохотлар амалга оширилмоқда. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегиясининг муҳим қисми сифатида бу йўналишдаги ишлар давом этмоқда.

Март ойида қабул қилинган иккита тарихий фармон ҳам хотин-қизларнинг аҳамиятини янада эътироф этишга хизмат қилади. Мамлакат аҳолисининг қарийб 50 фоизини ташкил этувчи хотин-қизларнинг жамият ва оиладаги ўрни, айниқса, фарзандлар тарбиясидаги хизмати алоҳида эътиборга лойиқ. Улар ҳар бир соҳада фаол меҳнат қилиб, давлат ва жамият тараққиётига катта ҳисса қўшмоқда.

REFERENCES

1. Аёлларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш бўйича қўлланма - Саидова Л., Умарова Ш., Абулхасан Д., Шотурсунова Н. - Аёлларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш бўйича қўлланма [Матн] : қўлланма / Л.А. Саидова, Ш. Умарова.- Тошкент: Baktria press, 2021. - 26 б

2. <https://plus.rbc.ru/news/5dda0b867a8aa967dba741ba>

3. <https://www.newsfactory.su/ru/economy/330243-v-ssha-poyavilsya-spetsialnyj-bankdlya-zhenshin>

4. Women's Entrepreneurship Strategy SEA Public Statement. URL:

<https://www.ic.gc.ca/eic/site/sea-ees.nsf/eng/ey00049.html> (07.02.2022)

5. <https://immigrant.today/canada/14416-novye-vozmozhnosti-dlja-zhenshinpredprinimatelej-v-kanade.htm>

6. Impact to-date: BDC Capital's Women in Technology Venture Fund invests in 25 companies. URL: <https://www.bdc.ca/en/about/mediaroom/news-releases/bdc-capitalwomen-technology-venture-fund-invests-in-25-companies>

7. <https://www.goodnewsfinland.com/ru/opinion/o-zhenshinahpredprinimateleyah>

8. <https://www.norway.no/ru/russia/norway-russia/newsevents2/murmansk/news>

9. <https://asaf-today.ru/s032150750000696-7-1/>
10. <https://www.samdu.uz/cy/news/38497>
11. <https://yuz.uz/news/mustahkam-oila-faol-xotin-qizlar-jamiyat-farovonligini-belgilaydi>
12. <https://xabar.uz/post/ayollarning-jamiyatdagi-rolini-kuchaytirish-boyicha>